

ЗАХОДИ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Представлено сутність та особливості управління власним капіталом підприємства. Виявлено основні завдання управління власним капіталом, представлено поділ принципів управління власним капіталом підприємства на загальні та специфічні. Сформовано систему управління власним капіталом підприємства та розкрито основні методи управління власним капіталом

Ключові слова: власний капітал, управління підприємство, процес, моніторинг

Abstract

The essence and features of the enterprise's equity management are presented. The main tasks of equity management are identified, the division of the principles of equity management of the enterprise into general and specific is presented. The enterprise's equity management system is formed and the main methods of equity management are revealed

Key words: equity, enterprise management, process, monitoring

Вступ

У сучасних умовах господарювання, зважаючи на процеси глобалізації вітчизняних економік окремих країн, досить актуальним є питання забезпечення конкурентоспроможності та економічного зростання вітчизняних підприємств. Сучасні світові економічні тенденції свідчать, що в умовах високого рівня фінансових ризиків, впливу кризових чинників на діяльність господарських суб'єктів, однією з головних проблем функціонування підприємств є забезпеченість необхідними ресурсами, зокрема фінансовими. Відсутність достатнього обсягу фінансових ресурсів спричиняє фінансовий дисбаланс, втрату належного рівня конкурентоспроможності та насамкінець і банкрутство підприємств. Однією з головних умов існування та економічного зростання будь-якого підприємства є наявність власного капіталу. Достатній обсяг власного капіталу дозволяє розпочинати діяльність, збільшувати її обсяги та сприяє фінансовій незалежності від зовнішніх інвесторів, кредиторів. Управління власним капіталом особливо актуальним є для вітчизняних підприємств у сучасних умовах, зважаючи на обмеженість зовнішніх джерел фінансування, зниження рівня прибутку.

Основна частина

Управління власним капіталом є складовою частиною фінансового менеджменту підприємства, що передбачає обґрунтування його достатності відповідно до обсягів, структури і змісту виробничої діяльності; вибір оптимального способу нарошування капіталу (емісія акцій, прибуток тощо) в умовах, що склалися, облік вартості та ризиків.

Основною метою управління власним капіталом є забезпечення і підтримання достатності капіталу [1]. Достатні обсяги капіталу визначають якість управління підприємством із позицій ризику та прибутковості. Достатність капіталу слід розуміти як рівень капіталу, необхідний і достатній для досягнення стратегічних цілей і захисту підприємства від можливих збитків. Достатність капіталу розглядається як орієнтир для акціонерів та інвесторів. Це показник, який охоплює всі найважливіші аспекти діяльності суб'єкта господарювання. Водночас, в рамках широких цілей, кожна компанія формує власні цілі, виходячи із загальної мети використання капіталу.

Досягнення ефективного управління власним капіталом підприємства опосередковується виконанням сукупності завдань [2]:

1. Аналіз ефективності управлінських рішень;
2. Визначення загальної потреби у капіталі для фінансування діяльності підприємства;
3. Вибір найбільш ефективних джерел залучення капіталу;
4. Створення інформаційної бази аналізу та оцінки;
5. Оптимізація структури капіталу підприємства адекватно цілям та задачам діяльності;

6. Здійснення комплексної оцінки власного капіталу;
7. Визначення відповідності формування власного капіталу вимогам вітчизняного законодавства, принципам стійкості, достовірності;
8. Формування підсумкових суджень і думок про капітал підприємства;
9. Оцінка виконання власним капіталом своїх функцій.

Методологія управління власним капіталом передбачає розгляд і обґрунтування відповідних принципів, дотримання яких дозволить звести до мінімуму витрати. Дотримання цих принципів, з одного боку, дозволить підприємствам найбільш ефективно управляти власним капіталом з позиції забезпечення достатності, з іншого боку – вони мають важливе значення для реалізації власних своїх функцій, зокрема: стартової, емісійної, ціноутворюючої, оціночної, інноваційно-інвестиційної, репутаційної, забезпечення економічної безпеки підприємства.

Принципи управління власним капіталом підприємства доцільно поділити на загальні та специфічні (рис. 1).

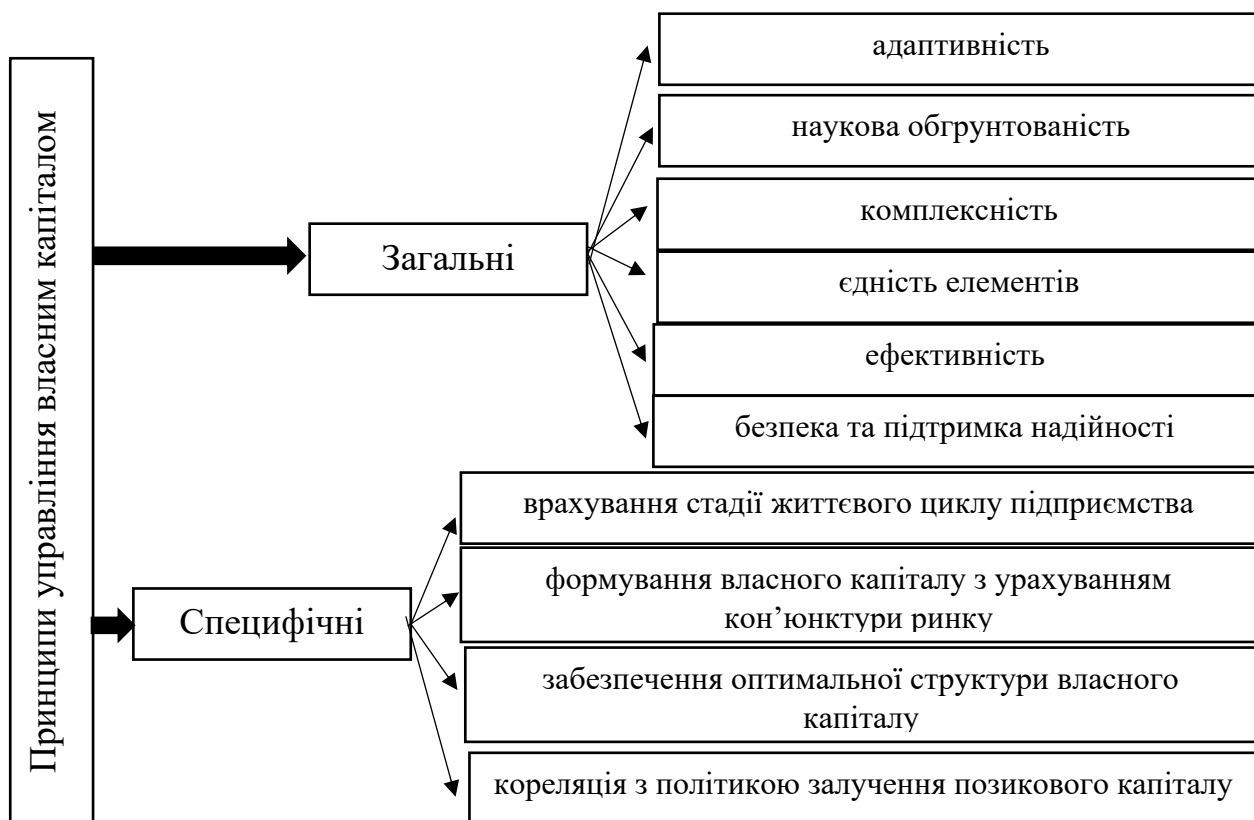


Рисунок 1 – Принципи управління власним капіталом підприємства

Серед загальних принципів управління власним капіталом підприємства можна виділити:

1. принцип адаптивності який ґрунтується на тому, що система управління капіталом не обмежується конкретними підприємствами, а повинна реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та своєчасно коригувати свої заходи;
2. принцип наукової обґрунтованості означає що система управління власним капіталом базується на дослідженні економічного функціонування суб'єкта господарювання та факторах, що визначають її з метою повного задоволення потреб економічного розвитку;
3. принцип комплексності полягає в тому, щоб дотримуватися логічних зв'язків та узгодженості заходів, що вживаються в сфері управління власним капіталом, забезпеченні дотримання стратегій та тактичних методів та методик впровадження фінансової політики, яка є найбільш оптимальною для роботи підприємства;
4. принцип єдності елементів виходить з того, що управління власним капіталом повинно бути побудованим на нерозривному взаємозв'язку всіх його елементів (елементи власного капіталу, їх

якість, ціна власних ресурсів), забезпечуючи тим самим досягнення цілей діяльності суб'єкта господарювання;

5. принцип ефективності полягає у відповідності управління власним капіталом генеральній стратегії підприємства (в т.ч. сприянню отримання прибутку), формуванню умов для її досягнення в перспективі;

6. принцип безпеки і підтримки надійності ґрунтується на дотриманні законодавчих і нормативних вимог, а також виконанні відповідних обмежень, що дозволяє подолати низку порушень, які призводять до штрафних санкцій та збитків [2].

До специфічних принципів управління власним капіталом відносяться:

1. принцип врахування стадії життєвого циклу підприємства, який передбачає відмінності у структурі власного капіталу, різну питому вагу окремих складових елементів, що викликано різними цілями, можливостями та завданнями підприємства в різні періоди його існування [¹, с. 348];

2. принцип формування власного капіталу з урахуванням кон'юнктури ринку передбачає дотримання ринкової дисципліни, а саме, повне і своєчасне розкриття інформації щодо підходів, методів, процедур, які застосовуються під час управління власним капіталом, фінансова прозорість підприємства;

3. принцип забезпечення оптимальної структури власного капіталу дозволяє забезпечити оптимальний обсяг та структуру власного капіталу (в залежності від планованого обсягу активних операцій) з найменшими витратами;

4. принцип кореляції з політикою залучення позикового капіталу – формування ресурсної бази за допомогою політики фінансування має первинне значення відносно виробничої та інвестиційної діяльності і визначає масштаби бізнесу та ступінь впливу на відтворювальний процес. Розвиток ресурсного забезпечення має відповідати реалізації цілей і завдань підприємства в галузі виробничо-інвестиційної діяльності, при цьому особливе значення набуває адекватне розміщення залучених коштів.

Суб'єктів управління власним капіталом підприємства поділяють на внутрішніх (Рада директорів (наглядова Рада), виконавчі органи, фінансовий менеджер, ризик-менеджер, внутрішні контролери-аудитори) та зовнішніх (Державна фіскальна служба України, регулятори ринку цінних паперів, фондові біржі, саморегульовані організації, консалтингові, рейтингові, конкуренти, контрагенти).

Сукупність зазначених елементів управління власним капіталом підприємства формує систему управління власним капіталом (рис. 2). Відтак, система управління власним капіталом підприємства, на нашу думку, має включати такі складові: мету та завдання; сукупність принципів та функцій управління власним капіталом підприємства; суб'єктно-об'єктні взаємозв'язки; методи та інструменти управління власним капіталом; забезпечення та напрямки реалізації основних засад управління власним капіталом.

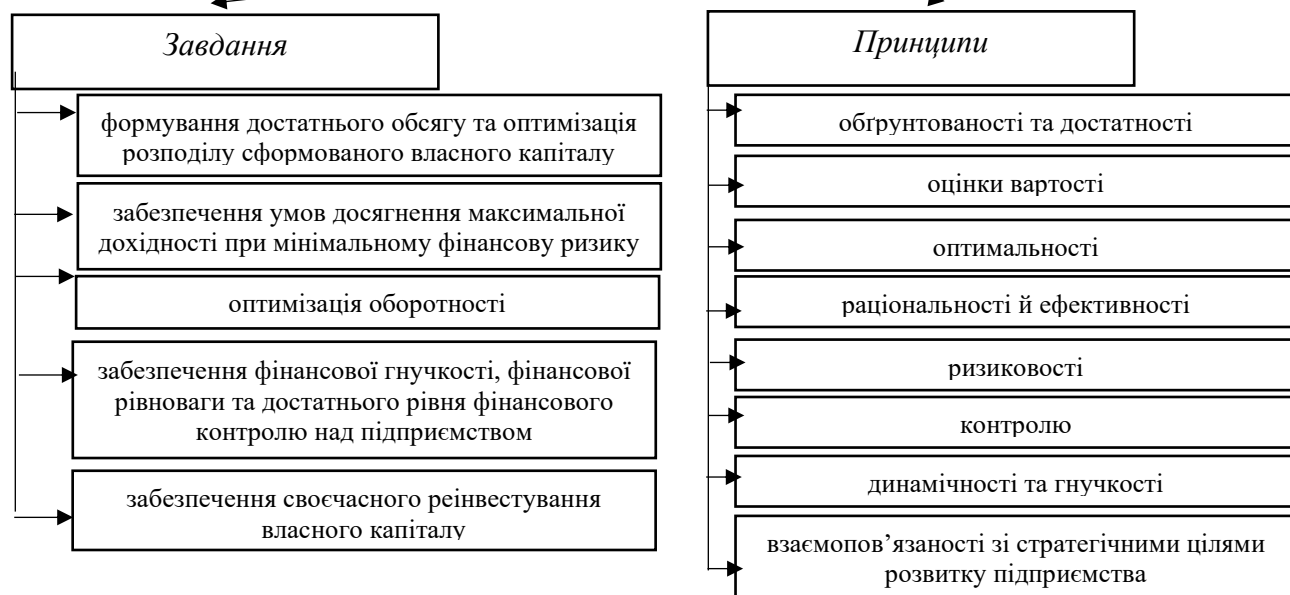
Важливе місце в системі управління власним капіталом підприємства належить системі забезпечення організації даного процесу, яка складається із інформаційно-аналітичного забезпечення, елементів контролю і моніторингу та базується на використанні чинної нормативно-правової бази, сукупності фінансової інформації, критеріїв оцінки ефективності формування та використання власного капіталу. Моніторинг процесу управління власним капіталом підприємства передбачає можливість постійно здійснювати діагностику оптимальності та відповідності стратегічним й поточним потребам обсягів формування та напрямів використання власного капіталу, що дозволить на виявити ознаки та масштаби кризової ситуації, дослідити основні фактори її прояву, розробити заходи по запобіганню кризи і попередженню банкрутства, здійснювати контроль за реалізацією цих заходів шляхом використання сучасного фінансового інструментарію [3].

Управління може здійснювати за допомогою використання таких методів дослідження економічних процесів, як: балансовий, нормативний, економіко-математичного аналізу та моделювання, експертних оцінок, дисконтування вартості, диверсифікації, хеджування.

Система управління власним капіталом підприємства складається із трьох функціональних підсистем: управління формуванням, управління використанням та управління збереженням власного капіталу підприємства. Управління формуванням власного капіталу передбачає вибір між джерелами формування власного капіталу, обґрунтування форм залучення зовнішніх джерел фінансування власного капіталу та забезпечення їх привабливості на фінансових ринках, вибір схеми мінімізації

Система управління власним капіталом підприємства

Мета: забезпечення оптимальних умов формування і використання власного капіталу в процесі фінансування господарської діяльності для максимізації добробуту засновників та акціонерів в поточному і майбутньому періодах



Функції:
прогностична; організаційна; управлінська; контрольна; аналітична

Суб'єкти:
засновники/власники; фінансові менеджери підприємства; акціонери; інвестори; зовнішні аналітики

Забезпечення:
організаційне забезпечення; інформаційне забезпечення; система внутрішнього контролю і аудиту; система моніторингу

Методи:
балансовий, нормативний, економіко-математичного аналізу та моделювання, експертних оцінок, дисконтування вартості, диверсифікації, хеджування

Об'єкт: власний капітал

<i>Об'єкт:</i> власний капітал		
<i>Управління формуванням власного капіталу</i>	<i>Управління використанням власного капіталу</i>	<i>Управління збереженням власного капіталу</i>
• формування власного капіталу за рахунок власних джерел: - управління зареєстрованим капіталом; - управління прибутком; - амортизаційна політика; • формування власного капіталу за рахунок залучених джерел: - емісійна політика; - управління додатковим капіталом	- інвестиційна політика; - комплексне управління активами і пасивами	– управління дивідендною політикою; – управління ризиками; – оптимізація співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів; – оптимізація структури і вартості капіталу

Рисунок 2 – Система управління власним капіталом підприємства [4]

податкових платежів, оптимізацію витрат та розподілу чистого прибутку підприємства, вибір оптимальної амортизаційної політики. В свою чергу, управління використанням власного капіталу передбачає проведення виваженої інвестиційної політики та залежить від обраного на підприємстві підходу до фінансування необоротних та оборотних активів. Збереження власного капіталу підприємства є важливим аспектом в умовах фінансової дестабілізації та ґрунтується на виборі дивідендної політики, порядку виплат акціонерам і пропорцій між реінвестованим прибутком і прибутком, який сплачується власникам. При цьому динамічність управління збереженням власного капіталу визначається системністю врахування ризиковості фінансово-господарської діяльності та досягається за умови забезпечення оптимальності складу та структури джерел формування капіталу підприємства в цілому.

Слід зазначити, що діюча на підприємстві система управління власним капіталом підприємства має підпорядковуватися основним засадам загальної системи фінансового менеджменту на підприємстві та відповідати стратегічним цілям та завданням розвитку підприємства.

Слід зауважити, що для якісного управління необхідна злагоджена робоча група кваліфікованих фахівців: топ менеджер, портфельний менеджер, який відповідає за стратегію і планування обсягу капіталу, аналітик інструментів ринків, математик, який добре знається на алгоритмі оптимізації, і програміст, що реалізує фінансові та математичні ідеї.

Ключове місце в управлінні власним капіталом повинно належати фінансовому менеджеру. Відповідно до сучасної практики господарювання, фінансові менеджери, особливо ризик-менеджери працюють здебільшого на великих підприємствах, а на середніх та малих в якості суб'єкта управління можуть виступати керівник та головний бухгалтер, що в свою чергу знижує ефективність фінансових рішень. У провідних країнах світу фінансові служби підприємств будуються «від стратегії», тобто фінансова служба інтегрована з бухгалтерією і максимально використовує її дані [5].

В сучасних умовах до методів управління власним капіталом підприємства доцільно віднести представлені на рис. 3 [2; 3].



Рисунок 3 – Методи управління власним капіталом підприємства

Ефективне управління власним капіталом підприємства повинно ґрунтуватись на ретельному його моніторингу. Моніторинг управління власним капіталом – це процес систематичного або безперервного збору інформації про параметри управління власним капіталом, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішення, а також як інструмент зворотного зв'язку з метою ефективного управління власним капіталом [6].

Основна мета моніторингу полягає у відстеженні змін стану капіталу підприємства, його структури, за якої обрана стратегія управління капіталом буде сприяти максимальній його ефективності.

Завданням моніторингу є не тільки спостереження, а й накопичення фактів, що свідчать про розвиток капіталу як економічної системи, їх аналіз, оцінка, діагностика. Періодичність здійснення моніторингу визначається його важливістю для відповідного напрямку діяльності, внутрішнього процесу або інформаційної системи.

Моніторинг виконує такі функції [7]: виявляє стан критичних або перебуваючих у стані зміни явищ навколишнього середовища, відносно яких буде розроблений план дій на майбутнє; забезпечує зворотний зв'язок відносно попередніх успіхів і невдач певної системи управління капіталом; встановлює відповідності обраному критерію ефективності.

Моніторинг управління власним капіталом підприємства ґрунтується на наступних принципах: системність, достовірність, повнота інформації, оптимальність строку проведення, точність координація дій, зрозумілість, регулярність, мінімізація витрат.

В процесі моніторингу встановлюється: ефективність управління власним капіталом підприємства, вузькі місця та джерела їх виникнення, фактори ризику, що впливають на управління власним капіталом, доцільність внесення змін в процес управління власним капіталом підприємства, гнучкість системи прийняття рішень стосовно власного капіталу, ступінь захисту підприємства від ризиків прийняття рішень відносно власного капіталу підприємства.

Результатом моніторингу управління власним капіталом підприємства має стати адаптація управління власним капіталом до змін умов функціонування підприємства та сукупності факторів ризику, що впливають на капітал.

По завершенню процесу моніторингу необхідно здійснювати контроль виконання приписів щодо усунення проблем з достатністю капіталу підприємства. Такі заходи здійснюються шляхом поточного контролю за виконанням приписів за результатами моніторингу та оцінка ефективності проведених заходів в межах усунення порушень і, за необхідності, вжиття додаткових заходів

Висновки

Отже, ефективне управління власним капіталом підприємства має базуватись на проведенні моніторингу, оскільки результати моніторингу дозволяють приймати управлінські рішення, в основі яких лежить аналіз і прогноз основних показників підприємства та вивчення попиту на фінансові ресурси. Таким чином, правильне управління власним капіталом забезпечить ефективну діяльність підприємства, а також фінансову самостійність та платоспроможність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Корж Н.В., Федулова І.В. Управління корпоративним капіталом із позиції концепції життєвого циклу. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Вип. 1. С. 343-358. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2015_1_35
2. Калініна А. В. Підходи до управління власним капіталом підприємства. *Економічні науки*. 2012. № 2. С. 32.
3. Пилипенко О.І. Облік та аналіз власного капіталу: теорія і практика. *Вісник ЖДТУ*. 2023. № 2(24). С. 247–251.
4. Каверзін О.О. Функції власного капіталу в умовах ринкової економіки. *Вісник КІП*. 2019. № 5. С. 138–139.
5. Петренко Н.І. Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики : [монографія] / Н.І. Петренко. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 544 с.
6. Катан Л. І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2014. № 6. С. 38-44
7. Ксьондз С. М. Формування власного капіталу на вітчизняних підприємствах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 4. С. 131-134.

Якімов Дмитро Віталійович — студент групи ЕК-216, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: yakimovv@gmail.com

Науковий керівник: **Вітюк Анна Валеріївна** — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: anna_vitiuk@ukr.net

Yakimov Dmytro Vitaliovych — Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: yakimovv@gmail.com

Supervisor: **Vitiuk Anna Valeriivna** — Cand. Sc. (Econ), Associate Professor at the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : anna_vitiuk@ukr.net

¹ Гейдор А.П. Формування та функціонування системи управління капіталом підприємства: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (7-15 червня 2010 р.). Т. VII. Економічні науки. Перемишль: Наука та освіта, 2010. С. 59-63.